

ЛІТЕРАТУРА-НАУКА-ШКОЛА

УДК37. 268.801.6

Тамара СКРИПНИК

**МЕТОДИЧНІ НОТАТКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ
КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ АНГЛОМОВНОЇ ПОЕЗІЇ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ
(НА ПРИКЛАДІ ВІРША В.Г.ОДЕНА “КУДИ Ж ТИ, КУДИ?”)**

У статті представлено методологічне підґрунтя міжпредметної інтеграції дисциплін “Світова література” та “Англійська мова” у контексті порушеної проблеми. Представлено методичні нотатки щодо виконання студентами-філологами компаративного аналізу англійської поезії у перекладі та мовою оригіналу: особливості процесу виконання компаративного аналізу, методичний прийом презентації іноземних творів, конкретний порядок роботи груп студентів, порядок білінгвальної роботи з текстами у перекладі та мовою оригіналу. Представлено методичні прийоми створення мотивації навчальної діяльності, ситуації успіху і навчальний матеріал як основа для їхнього виконання. У статті представлено процес виконання компаративного аналізу вірша В. Г. Одена “Куди ж ти, куди?” у перекладах О. Мокровольського, В. Топорова, І. Колмакова, О. Михальського та мовою оригіналу, розглянуто назви творів, образи літературних героїв, образи жахливих долин, історіографію тексту, його філософську основу, проаналізовано фонетичні, морфологічні і синтаксичні конструкції. Зроблено висновок про лексико-семантичне багатство англійської мови і застосування літературного прийому алітерації у вірші В. Г. Одена. Вважаємо, що аналітична робота з англійськими поетичними творами у перекладі та мовою оригіналу сприятиме розвитку літературної та лінгвістичної компетенції студентів.

Ключові слова: англійська поезія у перекладі, поезія мовою оригіналу, методичний прийом транспозиції, компаративний аналіз, алітерація.

Постановка проблеми. Одним зі шляхів формування у студентів-філологів умінь і навичок аналізувати поетичні твори може стати процес виконання компаративного аналізу англійської поезії в перекладі та мовою оригіналу, який сприятиме розвитку літературної та лінгвістичної компетенції. Важливою є проблема формування у студентів дистанційного сприйняття твору, тобто уміння розглядати окремі, найважливіші елементи його текстової структури, а також уміння аналізувати текст у цілому. Аналітична робота з англійськими поетичними творами додатково сприятиме вирішенню проблеми оволодіння студентами англійською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському літературознавстві проблемам компаративістики присвячені роботи Д. Наливайка “Теорія літератури й компаративістика”, В. Будного і М. Ільницького “Порівняльне літературознавство” та ін. У методиці навчання світової літератури вирішення проблем виконання компаративного аналізу теоретично обґрунтовано й підтверджено практичними результатами в роботах А. Градовського, Ю. Ковбасенка, Ж. Клименко, Ю. Рибінської.

Мета. Сприяти фаховій підготовці студентів-філологів, дати поняття про компаративний аналіз поетичних творів у перекладі й мовою оригіналу, навчити аналізувати поетичні твори на прикладі вірша В. Г. Одена “Куди ж ти, куди?”

Виклад основного матеріалу. Методичні нотатки. Виконання компаративного аналізу поезії у перекладі та мовою оригіналу можливе на основі інтеграції змістового й теоретичного матеріалу дисциплін “Світова література” та “Англійська мова” і складається з комплексу методів і методичних прийомів, що є основоположними й загальними для навчання цих дисциплін. Основним методом роботи є *метод транспозиції*, коли ознайомлення з текстом на першому етапі відбувається у перекладі, на другому – мовою оригіналу. У процесі фрагментарного читання уточнюється значення

сміслових і граматичних синтагм, з'ясовується еквівалентність лексики твору-перекладу і твору-оригіналу.

Презентація іншомовних творів. 1. У процесі компаративного аналізу презентація поетичних творів у перекладі українською мовою та близькоспорідненою російською і мовою оригіналу потребує конкретного розподілу студентської аудиторії на групи та визначеного порядку аналітичної роботи з текстами. Звертаючись до засад особистісно зорієнтованої педагогіки, вважаємо, що має бути сформовано 3 групи. Перша поглиблено аналізує текст українською мовою і ознайомлюється з текстом-оригіналом, друга група має працювати з текстом у перекладі російською мовою і теж ознайомлюватися з текстом-оригіналом, третя група презентує текст англійською мовою і виконує дослівний переклад. Можна дати завдання аналізувати твір, розподіливши аудиторію за рядами. Доцільніше розподілити студентів на групи, врахувавши їхні бажання і знання з близькоспорідненої російської та англійської мов. Кожна група аналізує твір мовою презентованого тексту (українською, російською, англійською). Наприкінці роботи учасники 1 і 2 груп, які аналізували переклади українською та російською мовами, теж працюють з текстом-оригіналом.

2. *Про проблеми білінгвального спілкування.* Під час роботи з групами вважаємо за доцільне попереджати про зміну мови. Перед уживанням іншомовної цитати обов'язково треба попередити слухачів про те, якою мовою вона буде наведена. Наприклад, сказати: "Прослухайте цей уривок у перекладі російською". Звертаючись до третьої групи, сказати: "Як автор висловив свою думку англійською мовою?" Доречно також робити невеликі паузи (1–2 сек.) для того, щоб увага слухачів могла переключитися на сприйняття іншої мови.

3. *Словникова робота.* Іншомовні цитати першого пред'явлення, згідно з методикою навчання англійської мови, слід подавати як словникову роботу: з'ясувати їх лексичне значення, а також записати на дошці незнайомі лексичні одиниці. Обов'язково слід повторити вголос лексичні одиниці – прийом вербалізації лексики як засіб уведення в активний словник. Таким чином буде задіяно три основні види пам'яті.

Мотивація навчальної діяльності. Рушійною силою діяльності (виконати компаративний аналіз) є бажання прочитати твір, написаний автором його мовою. Таке бажання неодмінно виникає після порівняння двох-трьох перекладів і помічених в них розбіжностей в лексиці, назвах творів, навіть у висловлених ідеях.

"Ситуація успіху". Необхідною умовою вивчення текстів напам'ять є доступність інформації, що створює почуття успіху, конкретні ситуації її застосування, ситуації здорової конкуренції, диференційовані завдання з урахуванням особливостей психологічних даних студентської аудиторії та конкретного студента. Також вважаємо, що у процесі аналізу слід звертатися не тільки до головних елементів структури твору, а й до тих, що привернули увагу студентів, зацікавили їх. Привертають увагу і легко запам'ятовуються незвичайні метафори, епітети, словосполучення, образи. В тексті-оригіналі студентів зацікавлюють переважно ті граматико-синтаксичні конструкції, які ілюструють правила, вивчені раніше на заняттях з англійської мови. Такі конструкції теж легко запам'ятовуються.

Орієнтовні завдання: назвіть героїв твору; прочитайте описи долини; знайдіть приклади внутрішньої рими та алітерації; які поетичні вислови вам сподобалися і запам'яталися; наведіть приклади граматичних зв'язок на правила, що їх вивчали на заняттях з англійської мови; наведіть приклади застосування таких висловів у ситуаціях на заняттях, у спілкуванні з друзями; висловіть свої думки щодо обраної лексики у перекладах; виразно прочитайте весь твір англійською мовою.

Основні завдання компаративного аналізу: навчити зіставляти домінуючі образи, ключові слова, словосполучення в текстах перекладу та оригіналу; сприяти запам'ятовуванню лексико-семантичних та граматико-синтаксичних конструкцій структури тексту з метою подальшого вивчення твору напам'ять; сприяти розвитку літературної та лінгвістичної компетенцій студентів-філологів. Найчастіше компаративний аналіз застосовують для виявлення спільних підстав, якостей, властивостей та подібностей у

творах, що мають генетико-контактні, історико-культурні та інші зв'язки. У процесі компаративного аналізу застосовуються методичні прийоми *транспозиції* (перенесення), досліджуються позитивні якості *інтерференції* (впливу).

Особливості компаративного аналізу:

- по-перше, у визначенні відмінностей у лексичному складі у творах в перекладі;
- по-друге, в порівнянні з лексикою твору мовою оригіналу;
- по-третє, у зіставленні назви, теми та ідеї творів,
- а також у порівнянні зображально-виражальних засобів створення ключових образів;
- у розгляді лінгвостилістичного аспекту твору, звертанні уваги студентів на особливостей граматики англійської мови і на розмаїття засобів перекладу лексико-граматичних синтагм;
- також розглядаються історіографічні особливості тексту-оригіналу і перекладів.

Компаративний аналіз вірша W. H. Auden: "O where are you going?" said reader to rider... (дослівно: В. Г. Оден "О, куди ти ідеш?" – сказав читач вершнику...), написаного у 1932р., та його перекладів, виконаних українською мовою О.Мокровольським і російською мовою В.Топоровим, І.Колмаковим і О.Михальським. У процесі докладного виконання компаративного аналізу в цьому творі розглядаються назви твору, образи героїв, долини, птаха, небезпечних речей, особливості внутрішньої рими, прийом алітерації, історіографія твору.

Назви твору і образи героїв у 1, 2 і 3-й строфах. У 4-й образи героїв повторюються.

О. Мокровольський.

1. Назва твору за першим рядком: "Куди ж ти, куди?" – каже вершнику віршник..."
2. Герої: "каже вершнику віршник"; "плете полохкий палахкому"; "жах зуху на вухо..."

В.Топоров.

1. Название: "Куда ты, куда?" – наезднику молвил начетчик..."
2. Герои: "наезднику молвил начетчик"; "пытливому начал пугливый"; "сказал домосед непоседе..."

І.Колмаков.

1. Название: "Куда ты, куда?" – у рыцаря спрашивал ритор..."
2. Герои: "у рыцаря спрашивал ритор; "так трус обращался к матросу"; "страх нашептывал стражу..."

О.Михальський.

1. Название: "Куда ты стремишься?" – рек коннику книжник..."
2. Герои: "рек коннику книжник"; "рек путнику пленник"; "рек страннику страх..."

W.H.Auden: "O where are you going?" said **reader** to **rider**... (дослівно: "О, куди ти ідеш?" – сказав читач вершнику)

"O do you imagine", said **fearer** to **farer**... (дослівно: "О, ти уявляєш?" – сказав переляканий платнику)

"O what was that bird", said **horror** to **hearer**... (дослівно: "О, що це за птах був?" – сказав жак слухачу).

Прийом алітерації. Особливості фонетики і морфології у перекладах. Фонетичні утворення в кожному розглянутому тексті представлені як літературний прийом алітерації. Найцікавіше фонетичне утворення є в перекладі О.Мокровольського у словосполученні "полохкий палахкому". У слові "полохкий" у ненаголошених складах буква "о" вимовляється як звук [a]. В усному мовленні різниця між лексичними значеннями слів розпізнається лише завдяки їх закінченням. О.Мокровольський яскраво створив образ жаху: "жах зуху на вухо шепоче, – шурхоче чорнюще в гіллі! Слідком щось слідкує, ступає, стовпіє!" Слово "зух" утворено від слова "зухвалий" (прийом безафіксного утворення іменників від прикметників) за аналогією від слова "жах" – від "жахливий". У перекладі В.Топорова приваблює увагу морфологічне утворення слів "домосед непоседе". Це спільнокореневі слова, які стали антонімічними завдяки першій частині в них. У слові

“домосед” – завдяки першому корню “дом”, у слові “непоседа” – префіксам “не-“ і “по-“. Вони надають антонімічного значення двом словам зі спільним коренем -сед-.

Особливості синтаксису. Прийом застосування у тексті оригіналу системно-структурних синтаксичних конструкцій (речення з прямою мовою і авторськими словами на початку строфи) дотримано кожним перекладачем.

Образи героїв у тексті-оригіналі. У творі В.Г.Одена герої зображені як співрозмовники, що обговорюють небезпечну подорож. Хто вони? Що їх об’єднує? Соціальний статус, фахова приналежність? Що може бути спільного у читача і вершника, у переляканого з платником, у жаха зі слухачем? Вони названі за фахом, за характером, за емоційним станом та ін., але не поіменовані. І вдумливий читач розуміє, що це не різні герої – це метафори для зображення психологічного стану людини, яка мандрує у пошуках щасливого майбутнього. Єдине, що об’єднує ці образи-метафори – це суголосні звуки на початку слів “r – r, f – f, h – h” та формотворний суфікс “er” наприкінці. Крім алітеризованих назв героїв, ще однією фонетичною особливістю є відмінність в одному звуці у вимовлянні пари цих назв: “reader – rider”, “fearer – farer”, “hoggor – hearer”.

Незвичайним є і прийом своєрідної уніфікації їхньої бесіди: про всіх героїв написано, що вони “сказали” (said), хоча можна застосувати синоніми “told” – розповів, “added” – додав та ін. Ці англійські слова також є односкладовими, як і “said” і могли б вписатися у ритмомелодику віршоряду. Уніфікація процесу мовлення поряд з багатством лексики і грою лексики для зображення героїв! Саме тому сприймаємо лексичну уніфікацію як особливий прийом В.Г.Одена. Перекладач О.Михальський теж уніфікував лексику бесіди, повторюючи слово “рек”. Інші перекладачі уникали прийому уніфікації і добирали синонімічні слова.

Після ознайомлення з перекладами у студентів виникли запитання про значення слів “зух”, “начотчик”, “ритор”, “юдоль”, “рицар”, “рек”, а також про те, чому такі різні герої твору.

Образ долини

О. Мокровольський: Ущелина челюсті щирить, мов піч!

Де ступиш ногою – потонеш у гною,

Могила поглине, понівечить ніч.

В. Топоров: В юдоли той, политой кровью, сгоришь,

Там запах дурмана страшней урагана,

Там в ров для таких храбрецов угодишь.

І. Колмаков: Ужасна долина, где печи горят,

Где смрад разложения ведет к исступленью,

Где рыцарей мощи покоятся в ряд.

W. H. Auden: That valley is fatal when furnaces burn,

Yonder’s the midden whose odours will madden,

That gap is the grave where the tall return...

Дослівно: В долину смертельную в той час, коли печі спалахують,

Он ті, середні, від них запах буде зводити з розуму,

Ця щілина – це могила, де розповідь повернеться...

Кожен з перекладачів спромігся відтворити образ жажливої долини, де навіть сморід може згубити героїв, названих перекладачами як “хоробрі” і “рицарі”. Але вони не змогли відтворити натяк В. Г. Одена на потойбічний світ, де повертається те, що людина сказала в цьому світі. Ця філософська думка автора про відплату за заподіяне передана перекладачами лише опосередковано. У перекладах В. Топорова і І. Колмакова “хоробрі” й “рицарі” зображені так, що вони будуть лише мертвими й бездіяльними у тому світі. І. Колмаков метафорично відтворив філософську ідею В. Г. Одена: “Везде ты постигнешь отсутствия суть!”

Історіографічний аспект. Лексика вірша В.Г.Одена і назви героїв відповідають сучасній англійській мові, тобто сюжет твору сприймається як сучасна історія. Перекладачі змінили назви героїв, і це призвело до зміни часу зображуваних подій. Застаріла лексика: ритор, юдоль, рицар, начотчик, віршник, рек, – створює враження подій епохи Середньовіччя. Достовірніше цю епоху відтворив О.Михальський, уживши застарілі слова “рек”, “книжник”, “пленник”, “странник”. У перекладі І.Колмакова поряд із застарілими словами уживається сучасна

професійна лексика: “бинокли и лоты”. “Бинокли и лоты вскрывают пустоты” – цей вислів створив образ ХХ століття. На перший погляд, поєднання лексики кількох епох є недоречним. Але можна припустити, що у перекладі відтворено велику часову площину небезпеки, що пролягла для подорожніх із епохи Середньовіччя до подорожніх наших днів. У часі створення перекладу, у постмодерністській літературі, таке явище поєднання несумісних ознак часу, збігу різних часових площин отримало назву “полімпсест”.

Філософське підрунтя твору. Трагічні події першої третини ХХ ст. стали підрунтям формування філософської течії екзистенціалізму, яка відображала песимістичні погляди суспільства. У своїх творах письменники-екзистенціалісти ставили питання: як жити людині, яка втратила ілюзії, перед лицем історичних катастроф? У вірші В.Г.Одена “Куди ж ти, куди?” дається специфічне трактування екзистенціалістських мотивів. Його твір орієнтований не так на акт пізнання світу, як на намагання показати тривогу людства, втіленого в образі мандрівників в інформативному багатоманітті метафор, показати складну і суперечливу психологію сучасної людини.

Висновки. Запропоновані у статті деякі методичні прийоми, що сформовані на засадах міжпредметної інтеграції дисциплін “Світова література” та “Англійська мова”, на засадах особистісно зорієнтованої педагогіки і на засадах літературознавства, сприятимуть фаховій підготовці студентів-філологів у справі вивчення інонаціональних творів у перекладі та мовою оригіналу шляхом компаративного аналізу. Аналітична робота з кількома перекладами має поглибити поняття про прецедентність і художню цінність вірша В.Г.Одена “Куди ж ти, куди?” (W.H.Auden: “O where are you going?” said reader to rider...) та його перекладів. У вірші розкрито багатство, красу, мелодійність англійської мови; цьому сприяло застосування автором внутрішньої рими і алітерації як основного літературного прийому. У творі діють незвичайні герої у незвичайних ситуаціях, розкрита складна психологія людини, що знаходиться перед лицем історичних катастроф. Ознайомлення з кількома перекладами твору сформувало поняття про нерозривний взаємозв’язок літературної та лінгвістичної теорій у перекладі поетичних творів, поняття про історіографічний аспект твору-перекладу і твору-оригіналу.

Аналітична робота з текстом мовою оригіналу сприяла запам’ятовуванню студентами найчастіше перших рядків кожної строфи. Інші рядки твору без аналітичної роботи запам’ятовувалися набагато гірше. В кожній групі 2-3 студенти вивчили вірш напам’ять англійською і в перекладі, інші виразно прочитали англійською мовою, виконали компаративний аналіз і вивчили вірш напам’ять у перекладі. Аналітична робота з англомовною поезією в перекладі та мовою оригіналу сприяла розвитку літературної та лінгвістичної компетенцій студентів.

Перевод О.Мокровольського “Куди ж ти, куди?”	W. H. Auden “O where are you going?”
“Куди ж ти, куди? – каже вершнику віршник, – Ущелина челюсти щирить, мов піч! Де ступиш ногою – потонеш у гною, Могила поглине, понівечить ніч.” “Знаєш, – плете полохкий палахкому, – Тумани затлумлять твій шлях до мети, І погляд твій пильний чи бачить там спальню, Де пасткою пустка враз пискне “Лети!” “Ти бачиш он птаха? – жах зуху на вухо Шепоче. – Шурхоче чорнюще в гіллі! Слідком щось слідкує, ступає, стовпіє! Ти згинеш – он пляма горить на чолі...” “Вшивайся!” – сказав тому вершнику віршник. “А дзусь”! – палахкий полохкому сказав. “Тебе вони стежать”, – відрізав зух жаху І геть поскакав, од них поскакав.	“O where are you going?” said reader to rider What valley is fatal when furnaces burn, Yander’s the middlen whose odors will madden, That gap is the grave where the tall return.” “O do you imagine,” said fearer to farer, “That dusk will delay on your pass to the pass, Your diligent looking discover the lacking Your footsteps feel from granite to grass?” “O what was that bird ” – said horror to hearer, “Did you see that shape in the twisted trees? Behind you swiftly the figure comes softly, The spot on your skin as a shocking disease.” “Out of this house” – said rider to reader, “Yurs never will” – said farer to fearer, “Thee’re looking for you” – said hearer to horror, As he left them there, as he left them there.

Список використаної літератури

1. Аткинсон Р. Человеческая память в процессе обучения : пер. с англ./ Р. Аткинсон; общ. ред.: Ю. М. Забродина, Б. Ф. Ломова; вступ. ст. : Ю. М. Забродина, В. П. Зинченко, Б. Ф. Ломова / – М.: Прогресс, 1980. – 528 с.
2. Даль В. И. Большой иллюстрированный толковый словарь русского языка : современное написание : ок. 1500 ил. / В.И. Даль. – М. : Астрель : АСТ : Хранитель, 2006. – 348, [4]с. : ил.
3. Словник іншомовних слів / за ред. О.С.Мельничука. – К. : Голов. ред УРЕ, 1974. – 775с.
4. The Mention book of Major American Poets / ed. by : Oscar Williams and EdvinHonig / without the tow of ed./ – 1958. – 556р

Одержано редакцією 12.01.2015 р.
 Прийнято до публікації 02.02.2015 р.

Аннотация. Скрипник Т.Н. *Методические заметки о выполнении компаративного анализа англоязычной поэзии в процессе профессиональной подготовки студентов-филологов (на примере стихотворения У.Х.Одена “Куда ж ты, куда?”).* В статье представлено методологическую основу межпредметной интеграции дисциплин “Мировая литература” и “Английский язык” в контексте означенной проблемы. Представлено методические заметки по поводу выполнения студентами-филологами компаративного анализа англоязычной поэзии в переводе и на языке оригинала; особенности процесса выполнения компаративного анализа, методический прием презентации иноязычных произведений, конкретный порядок работы групп студентов, порядок билингвальной работы с текстами в переводе и на языке оригинала. Представлено методические приемы создания мотивации учебной деятельности, ситуации успеха и учебный материал как основа для их выполнения.

В статье представлено процесс выполнения компаративного анализа стихотворения Вистена Хью Одена “Куда ж ты, куда?” в переводах О.Мокровольского, В.Топорова, И.Калмыкова, А.Михальского и на языке оригинала, рассмотрено названия текстов, образы литературных героев, образы ужасных долин, историографию текста, его философскую основу, проанализировано фонетические, морфологические и синтаксические конструкции текстов.

Сделано выводы о лексико-семантическом богатстве английского языка и о значении литературного приема аллитерации в стихотворении В.Х.Одена. Считаем, что аналитическая работа с англоязычными поэтическими текстами в переводе и на языке оригинала будет способствовать развитию литературной и лингвистической компетенций студентов.

Ключевые слова: поэзия в переводе, поэзия на языке оригинала, методический прием транспозиции, компаративный анализ, литературный прием аллитерации.

Summary. Skrypnyk T.M. *Methodological noteces about fulfilment the comparative analysis of English-language poetry in the process of the professional education for the students-philologists (comparative analysis of poem “O where are you going?” said reader to rider...” by W. H. Auden).* This article examines methodological basic of the interdisciplinary integration subjects “World Literature” and “English languagy” affected by the context of the problem. There are introduced methodological noteces about fulfilment the comparative analysis of English-language poetry in the translation and the native language by the students-philologists in this article. It’s about peculiarities of process, methodological reception “presentation non native lingual texts”, specific order of warking by students groups, specific order bilingual warking with texts in the translation and in the native language. Introduced methodological reception “situation of achievement” and illustrations of creating them.

This comparative literature criticism article presents comparative analysis of the poem “O where are you going?” said reader to rider...” by W.H.Auden in the translations of O.Mokrovolsky, V.Toporov, I.Kalmykov, O.Mykhalsky and in the native language too. In the course of comparative analysis were examining the titles of poems, literary characters and the type of the terrible valley, the poem’s historical-graphic and philosophical undergound, a lot of phonologic, morphological and syntactic constructions from these texts.

The conclusion. There are very big wealth and manifoldness of English languagy and literary reception alliteration using in the poem by W.H.Auden. In our mind the analitik working with the poems in the native language and in the translating will be further for the progress of the literary and linguistic students-philologist’s competences.

Key words: poetry in the translation, poetry in the native language, methodological reception transposition, comparative analysis, literary reception alliteration.